

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

5. Karistusseadustik Vastu võetud 06.06.2001 RT I 2001, 61, 364 jõustumine 01.09.2002 (Пенітенціарний Кодекс Естонії) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122014016&leiaKehtiv>
6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» № 2897 від 3 червня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214
7. Борденюк В.І. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» / В.І. Борденюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214

Дацюк Віталій Богданович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін та
міжнародного кримінального права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород

БЕЗПІДСТАВНА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ ЯК НАСЛІДОК НАДМІРНОЇ ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства та держави одним із основоположних та загальноприйнятих принципів правотворення є принцип гуманізму (з лат. *humanus* – людський, людяний). У кримінальному праві цей принцип має дві взаємодоповнюючі сторони: 1) гуманізм по відношенню до людей та суспільства в цілому, що проявляється у забезпеченні охорони прав і свобод людини від злочинних посягань та 2) гуманізм по відношенню до особи, що вчинила злочин (злочинець також є людиною, а тому і ставлення до нього має бути людяним, покарання не може мати на меті завдання фізичних страждань чи приниження людської гідності). При цьому слід зауважити, що забезпечення рівноваги між цими умовними шальками терезів гуманізму є гарантією ефективності кримінально-правових норм. Порушення такої рівноваги може призвести або до карально-репресивної спрямованості кримінального права та сприяти встановленню антидемократичних, авторитарних режимів, або навпаки до надмірної лібералізації кримінальної відповідальності, наслідком чого може стати відчуття безкарності та, як результат, продукування криміногенної поведінки учасників суспільних відносин, відтворення криміногенних процесів тощо.

У зв'язку із цим варто констатувати, що негативною тенденцією реформування кримінального законодавства стала саме лібералізація кримінальної відповідальності. Це викликано внесенням низки так званих

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

«гуманних» змін до КК України, які, однак, позбавлені системності, порушують фундаментальні засади та принципи кримінальної відповідальності (серед яких: принцип відповідності покарання ступеню тяжкості злочину, принцип соціальної справедливості та рівності громадян перед законом, принцип економії кримінально-правової репресії тощо) та призводять до безпідставної декриміналізації суспільно небезпечних діянь [1, с. 408-409].

Свого часу саме безпідставна декриміналізація низки злочинів, відповідальність за які була передбачена розділом VII Особливої частини КК зумовила необхідність дослідження нами криміногенних процесів, а не злочинності у сфері корпоративних відносин. Зокрема нами було встановлено, що з огляду на широкий діапазон способів та технологій вчинення суспільно небезпечних посягань на корпоративні права, криміногенний потенціал сфери корпоративних відносин включає в себе як криміналізовані (статті 206, 206-2, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2 КК та ін.), так і некриміналізовані (окремі діяння, пов'язані з рейдерством, корпоративним шантажем тощо), а також безпідставно декриміналізовані (статті 202, 218, 220, 221, 223, 235 КК), але суспільно небезпечні діяння, які відображають криміногенну поведінку у вказаній сфері [2, с. 31]

Так, діяння, які були передбачені статтями 202 (порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю, у тому числі професійною діяльністю на ринку цінних паперів, здійснення операцій небанківських фінансових установ без державної реєстрації чи одержання спеціального дозволу тощо), 218 (фіктивне банкрутство), 220 (приховування стійкої неплатоспроможності) та 221 КК (незаконні дії у разі банкрутства), досі використовуються у шахрайських схемах фінансових посередників на ринку корпоративних прав та капіталів [2, с.93-96]. Крім того, діяння, пов'язані з кримінальним банкрутством, нерідко використовуються у рейдерських схемах і тим самим сприяють відтворенню криміногенної поведінки учасників господарських відносин, продукують відповідні псевдолегальні чи відверто кримінальні форми захоплення бізнесу [2, с.107-108].

Діяння, що було передбачене ст. 235 КК (недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання) також не втратило своєї масовидності, а його суспільна небезпечність проявляється у «самодіяльності» новоспечених власників приватизованих та корпоративованих підприємств у питаннях розподілу прибутку, розрахунку з інвесторами (у т.ч. з державою), виплаті дивідендів, порушенні становища працівників підприємства (у т.ч. безпідставному скороченні штату або заміні незручних кадрів на більш лояльні, скороченні заробітної плати тощо) [2, с.88-89].

Так само не було підстав для декриміналізації діяння у вигляді розміщення цінних паперів без реєстрації випуску або порушення порядку здійснення емісії цінних паперів (ст. 223 КК), адже це діяння безпосередньо

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

пов'язане із введенням в обіг «технічних» акцій, як одного із способів фінансового шахрайства, відповідальність за яке не передбачена жодною іншою нормою КК. До того ж суспільна небезпека вказаного діяння посилюється і тим, що воно нерідко є поживним середовищем для вчинення корупційних злочинів, шахрайства, інших різноманітних зловживань, що в свою чергу сприяє поширенню корупції та тінізації економіки [2, с. 97-98; 3, с. 20–21; 4, с. 164].

При цьому з огляду на механічне перенесення в КУпАП кримінально-правових кваліфікуючих ознак вказаних вище декриміналізованих діянь законодавець практично підтвердив наявність значної суспільної небезпеки в цих діяннях. Це такі ознаки, як: отримання доходу у великих розмірах (ч.2 ст. 163-7, ч.2 ст.164, ст.ст. 166-8, 166-17 КУпАП); завдання великої матеріальної шкоди (ст.ст. 164-15, 166-16, 166-17 КУпАП); значний розмір (ст.163 КУпАП).

У зв'язку із цим нами було виведено поняття **криміногенних процесів у сфері корпоративних відносин**, під яким слід розуміти сукупність фонових явищ злочинності та криміногенних, але некриміналізованих чи безпідставно декриміналізованих законодавцем суспільно небезпечних діянь, а також сукупність виявлених, зареєстрованих і латентних незареєстрованих злочинів у певній сфері суспільних відносин. При цьому під **безпідставно декриміналізованими діяннями** маються на увазі суспільно небезпечні діяння, декриміналізовані з порушенням підстав та принципів декриміналізації [5].

Для того, щоб розкрити сутність підстав та принципів декриміналізації діянь слід визначити підстави та принципи криміналізації. Як відзначає В.М. Кудрявцев, процес криміналізації полягає у з'ясуванні цілей, підстав становлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння, в результаті чого формується сукупність норм кримінального права, які містять перелік злочинів і передбачених за них покарань, а також підстав та умов притягнення винних до відповідальності чи звільнення від неї [6, с. 86]. На основі аналізу досліджень сучасних авторів (Д.О. Балобанової, О.М. Готіна, А.М. Орлеана, В.М. Поповича та ін.) серед ключових підстав та принципів криміналізації діянь можна виділити наступні: 1) існування суспільно небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони; 2) достатня поширеність (масовидність) суспільно небезпечних діянь; 3) наявність причин та умов, які зумовлюють масове відтворення суспільно небезпечних діянь; 4) можливість та необхідність впливу на суспільно небезпечну поведінку саме кримінально-правовими засобами; 5) домірність санкції та економія репресії при встановленні кримінальної відповідальності [7, с. 11; 8, с. 97; 9, с. 9; 10, с. 254].

З вказаного випливає, що необхідність декриміналізації діяння може бути виправдана виключно тоді, коли вона зумовлена втратою підстав його криміналізації. Відтак безпідставною є декриміналізація тих діянь, які: 1) зберігають високий ступінь суспільної небезпечності, несуть за собою реальну загрозу безпеці громадян, суспільству, перешкоджають або взагалі

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

унеможлиблюють реалізацію певних прав людини; 2) є відносно поширеними (масовидними) діяннями; 3) щодо яких не усунуто причини та умови, які зумовлюють масове відтворення декриміналізованих діянь; 4) щодо яких зберігається можливість та доцільність впливу кримінально-правовими засобами, а інші засоби є неефективними або малоефективними; 5) покарання за які відповідає принципу домірності санкцій та економії кримінально-правової репресії.

Список використаних джерел

1. *Дацюк В.Б.* Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози / В.Б. Дацюк, В.М. Попович // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 56. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – С. 405-410. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/10484>
2. *Дацюк В.Б.* Криміногенні процеси у сфері корпоративних відносин: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Дацюк В.Б.; ДНДІ МВС України. – Київ, 2015. - 254 с.
3. *Щавінський В.Р.* Кримінальна відповідальність за незаконну емісію недержавних цінних паперів: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.Р. Щавінський. – Київ, 2004. – 189 с.
4. *Грідчина М.В.* Корпоративні фінанси (зарубіжний досвід і вітчизняна практика) : навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип. – К. : МАУП, 2002. – 232 с.
5. *Дацюк В.Б.* Особливості розуміння змісту та сутності понять «криміногенні процеси» та «криміногенні прояви» у сучасних кримінологічних дослідженнях / В.Б. Дацюк // Наука і правоохорона. – К.: ДНДІ МВС України, 2016. – №1. – С.212-217. – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jsui/handle/lib/10483>
6. *Кудрявцев В.Н.* Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / В.Н. Кудрявцев.– М.: Наука, 1982.–304 с.
7. *Балобанова Д. О.* Теорія криміналізації : автореф. дис... канд. юрид. наук: спец.12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Д.О. Балобанова. – Одеса, 2007. – 17 с.
8. *Готін О.* Підстави криміналізації діянь / О. Готін // Право України. – 2005. – №2. – С. 95-98
9. *Орлеан А.М.* Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А.М. Орлеан. – Х., 2003. – 20 с.
10. *Попович В.М.* Теорія держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку: монографія / В.М. Попович. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 384 с.